

“ΠΑΛΙΟΙ ΣΚΟΠΟΙ,”

(ΕΝΑ ΦΙΛΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ)

Πρεσβυτέρα, 15 τοῦ Σεπτεμβρίου 1909.

Ἀγαπητέ μου Ἑφταλίωτη,

Οἱ «Παλιοὶ Σκοποὶ» σου μοῦ φέρανε μιὰ καινούργια ποιητικὴ συγκίνηση, σὰν καθεὶ πού ἀναβρῆζει ἀπ’ τὰ βάθια τοῦ εἶναι μας, ἀπλό, εἰλικρινὲς καὶ τίμιο. Παλιὰ καὶ καινούργια δὲν ἔχει ἡ Τέχνη, γιατί ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, στὴ βαθύτερή της οὐσία, στάθηκε πάντα ἀνάλλαξη ἀπ’ τῶν καιρῶν τὸ πέρασμα, σὰν τὰ μεγάλα καὶ τὰ αἰώνια στοιχεῖα τῆς Φύσης, σὰν τὸ νερὸ καὶ σὰν τὴ φωτιά. Καὶ τ’ ἀνὰ τῆς φανερώματα, σὲς πὺ διαφορετικὲς μορφές, πού τοὺς δίνουν τῆς τέχνης τὰ κλιθογυρίσματα, ἀνὰ λαγα καὶ αὐτὰ στὸ βαθύτερό τους χαραχτήρα καὶ στὰ θεμελιώδη τους γνωρίσματα. Οἱ μὸδες ξαφνίζουν καὶ παραπλανοῦνε τοὺς ἀνέκτους. Οἱ αἰσθαντικοὶ κ’ οἱ στοχαστικοὶ ἔχουν τὸ δῶρο νὰ γίνονται παλιοὶ μὲ τοὺς παλιούς, καινούργιοι μὲ τοὺς καινούργιους. Ἔτσι πάντα καὶ μὲ τοῦτο τὸν τρόπο ἡ ἀληθινὴ τέχνη ζῇ ἀγέραστη, ἀρροσέρη καὶ παρθενικὴ, μέσα στὰ πράματα πού γενοῦνε καὶ σβύνουνε.

Ἀφορμὴ στὰ λόγια τοῦτα μοῦ δώκε, ἀγαπητέ μου ποιητή, ὁ τίτλος τοῦ ἔργου σου, μὰ κ’ ἡ οὐσία του. Βαπτίζοντας παλιούς τοὺς σκοποὺς σου, ἴσως ἔδωκες, νοιώθοντας ἀπὸς σου σὲς δικές σου μελωδίες κάποιον παλιό, λησμονημένο καὶ ξένο στὰ χροῖα μας ρυθμό. Ἰσως αὐτὴ νᾶναι κ’ ἡ ἐντύπωση ἔκλεισε πὺ τοὺς ἀκούει γιὰ πρώτη φορὰ ἡ τοὺς ξανακούει ὑστερ’ ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Στὸν καιρὸ μας ἡ ποίηση, σὰν καθεὶ πού ζῇ καὶ κινεῖται στὴν ὁλικὴ γιὰ τὴν ἡθικὰ σφαῖρα, ἄλλαξε σὲ πολλὰ καὶ μορφὴ καὶ παρουσιαστικὸ καὶ τρόπους. Πὺ περὶτεχνή, πὺ κοκέτικη, πὺ μαργιόλα, πὺ κατεργάρα στὸ ἐξωτερικὸ της. Στὸ βάθος της πὺ μουσικὴ, πὺ ἐποβλητικὴ, πὺ διπλωμάτισσα, νὰ ποῦμε. Ἀλλοῦ κ’ ἐδῶ τὰ ἴδια. Ἀκόμα στὸν τόπο μας τὰ τελευταῖα χρόνια, παραιώντας—τις περισσότερες φορὲς ἀπὸ ἐπίδειξη καὶ φτωχοπερηφάνεια—τις ἀπλὲς καὶ ἀθῶες συγκινήσεις, γύρεψε νὰ ὑπωθῇ ὡς τις ἀνώτερες σφαῖρες τοῦ πνευματικοῦ αἵθερα καὶ νὰ ταράξῃ χορδὲς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, πὺ μόνο λιγοστεῖς καὶ σημαδιακὲς δοξαριὲς τις ταράσανε ὡς τὰ τώρα μέσα στὴ ζωὴ τῶν αἰώνων. Καλὰ γιὰ ἀχαμνὰ, ἀξία γιὰ ἀνάξια, δια-

τοῦτα τὰ φανερώματα τῆς τέχνης σὲς ἡμέρες μας, ἔχουνε πάντα τὸ προσωρινὸ χάρισμα τοῦ καινούργιου καὶ τοῦ ἀσυνείδιστου. Ἐνας παλιὸς σκοπὸς ἀνάμεσόν τους, ὅσο γλυκὰ καὶ παθητικὰ καὶ ἂν ταράξῃ τὸν ἄερα, ἀγρυμνέται πάντα μὲ κάποιο ξάφνισμα καὶ—τί νὰ τὸ κρύβουμε;—καὶ μὲ κάποια καταφρόνια σιτοὺς κύκλους τοῦ μὲν τερνισμοῦ. Αὐτὰ λογάριάζες ἴσως ἀπὸς σου βαπτίζοντας τοὺς σκοποὺς σου μὲ τὴν ταπεινότητά.

Ὅμως τί βγαίνει; Ὅλα τοῦτα εἶναι περαστικά καὶ πρόσκαιρα. Μὸδες καὶ τεχνοτροπίες δὲ φελλῶνε τίποτε μέσα στὴ μεγάλη ζωὴ τῆς Τέχνης. Θὰ μείνῃ πάντα ἀρροσέρη καὶ ἀξέθωραστο τὸ τραγούδι, πὺ μ’ ἔναν ἡ ἄλλοις ρυθμοί, μ’ ἔναν ἡ ἄλλοις σκοποί, διαλάλησε τοὺς ἀληθινούς; καημούς, τις ἀληθινὲς ἀγάπες καὶ τις αἰώνιες ἀποθυμίες τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Γι’ αὐτὸ οἱ «Παλιοὶ Σκοποὶ» σου, ὅσο καὶ νὰ ξάφνισαν, στὸ πρῶτο τους ἀγροίκημα, καὶ τὴ δικιά μου τὴν ἀκοή, συνειδησιμένη σὲ κάποιους καινούργιους ἤχους, σὰν πέρασε τὸ πρῶτο ξάφνισμα, μ’ ἀγγίξαν ὡς τὰ πὺ βαθιά τῆς καρδιᾶς, μὲ τὸ ἄγγιγμα πὺ δίνει ἡ ποιητικὴ δοξαριὰ καὶ τῆς μονόχορδης ἀκόμα τῆς λύρας, ἕνα ἄγγιγμα πὺ δὲ μᾶς τὸ δίνει κάποτε καὶ ἡ πὺ πολυόργανη δοχέστρα.

Παλιοὶ οἱ σκοποὶ σου. Μὰ εἶναι πάθια κοιμισμένα στὴν καρδιά μας, πὺ μονάχα ἕνας παλιὸς σκοπὸς τ’ ἀνοσταίνει. Καὶ τὰ παλιὰ, τὰ συμπαθητικά καὶ τὰ λησμονημένα πράματα πὺ τραγουδοῦν, θαρρεὶ κανένας πὺς μονάχα μὲ τέτοιο σκοπὸ μποροῦσαν νὰ τραγουδηθοῦν. Ἐξῶ πολλὰ καλὰ πὺς σὲ καινούργιους σκοποὺς μποροῦνε νὰ περάσουνε τὰ πὺ παλιὰ πράγματα, μὰ καὶ ποιά μεγαλύτερη ἀρετὴ σὲ κάθε τέχνη ἀπὸ τὸ νὰ δείχνῃ τὴν ἐκφρασὴ της σὰν τὸ ἀπαραίτητο καὶ μοναδικὸ ντύσιμο τῆς ἰδέας της; Ἔτσι τὰ τραγούδια σου μοῦ φαίνεται πὺς δὲ μποροῦσαν νᾶναι ἀλλοιούτικα ἀπὸ καῖνο πὺ εἶναι. Ὅπως εἶναι καὶ βρίσκονται, μὲ τὴ σεμνὴ περπατησιὰ τοῦ στίχου τους καὶ μὲ τ’ ἀπλὰ καὶ γνώριμα λόγια τους, μοῦ θυμίσανε παλιούς, λησμονημένους καημούς, ἀγνὲς λαχτάρες, παιδιὰτικα ὄνειρα, γλυκὲς καὶ θλιβερὲς ἀποθυμίες. Μὲ φέρανε στὸ πατρογονικὸ μου σπιτί, μὰ σεργιανίσανε στὸ παλιὸ μου περιβόλι, πὺ μὰ παιδοῦλα ἔκοβε μὲ τὰ μικρὰ της χέρια τὰ γασματὰ τῆς μικροῦλας τῆς ἀλτάνας, γιὰ τὴ μικρὴ μου τὴν ἀγάπη. Ἐνα βιβλίον πὺ μᾶς φέρνει τέτοια χαρίσματα, ἀξίζει νὰ τὸ βάλουμε κάτω ἀπ’ τὸ προσκεφάλι μας, πὺ κρατῇ ἕνα κουρασμένο, γερασμένο

κεφάλι. Καὶ τῷ βίβλῳ, ἀγαπητέ μου ποιητή, τῷ βίβλῳ κάτω ἀπ’ τὸ προσκεφάλι μου καὶ ὀνειρεύτηκα ἕνα γλυκὸ, παιδιὰτικον ὄνειρον.

Σπολλάτη σου πὺς μοῦ τὸ χάριες.

Πάντα δικός σου

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝ

„RHYTHMES DU RÊVE ET DE LA MORT“

Ἄ δὲν εἶχα διαβασμένο στὸ «Νουμᾶ» (ἀριθ. 319) τὸ περίφημον ἐκείνο ἀρθρον τοῦ Παλαμά, καὶ ἂν τὰ ποιήματα τοῦ Ἑπαμεινώντα Δεληγιώργη δὲ βγαίνανε σὲ τόμο κατόπι ἀπὸ τὸ θάνατό του, εἶμαι πολὺ βέβαιος πὺς δὲ θὰ ξεφύλλιζα μὲ τὴν ἴδια λαχτάρα ἕνα βιβλίον μὲ στίχους γαλλικὰ γραμμένους ἀπὸ ἕνα διαλεχτὸ ρωμιοῦπολο.

Διαβάζοντας τὰ ποιήματα, ἔδλεπα πάντα μπρὸς μου ἕνα δικό μας ποιητή, παραστρατισμένο καὶ ἀκαταστάλαχτο, μὰ μὲ πολλή, καρδιά μέσα του, καὶ μὲ περιστὴ ἀπλοχωρικὴ δόλογυρά του. Γιὰ τοῦτο κίλλας τὸν εἶδα σὰν περιττό, καὶ σὰν ἄδικο, τὸν ἀψυχο πρόλογο «Préface de Jean Moréas», χρήσιμος ἴσως γιὰ τὸ διαλλάγμα τῆς πραγματικῆς, καὶ ἄλλο γιὰ τοὺς λίγους ὅμως.

Γιὰ τὸ παιδί, πὺς εἶχε τὸ κλάψαμα, καὶ γιὰ τοὺς στίχους του, ταίριαζε νὰ διατάξωμε κατὶ καλογραμμένο ἀπὸ ἕνα ἀδερφό του στῆς τέχνης τὸ στόχασμα, ὅσο θὰ ἔπρεπε καὶ τὴν πονεμένη φωνὴ ἑνὸς πατριώτη τοῦ ν’ ἀκούγαμε. Θέλω νὰ πῶ, κοντολογίς, πὺς ἂν ὁ νέος ἀργοπορῶντας προχωροῦσε ἀνάμεσόν μας, ὅσο ἀκόμα ζοῦσε, νὰ βρισκότανε στὴν ἀγκυλιά μας, ὁλότελα δικός μας, ἀπὸς πέναν.

Ἀπὸ τὸ ἔργο του, ἔπαι ἕνα ρωμαῖκο βάθος θέλω νὰ χαίρομαι, φανερώναται ὁ νοῦς του θρεμένος μὲ περήφανα ὄνειρα καὶ γεμάτη πόθος ἡ ψυχὴ του. Μὲ ἀρχοντικὴ γλῶσσα σὺ λείει πὺς δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρει τὴ λύπη του, καὶ πάντα ἡ φωνὴ του εἶναι θεληματικὰ σοβαρὴ καὶ συγκρατημένη, ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἡ ψυχὴ του θλιμένη, ὅσο καὶ ἂν ἔμελλογίεται τὴν ἀδυναμία του. Παντοῦ θὰ τὸν ἴδεις ἀρχοντικὰ λυπημένο, σὰ νοῦφαρ ἀπάνω στὰ νερά, καὶ νὰ λαχταράει ἕνα θάνατον ὑστερικὰ ποιητικὸν, ἀπὸ τὴ δική του τὴ θέληση ὅμως πάντα, ἀπὸ τὴν ὀριμὴ γιὰ τὸ αἰώνιον προχώρημα ψυχῆς του.

Μὰ καὶ τὴ ζωὴ τὴν ἤθελε, καὶ πολλὰ θὰ τὴν ἀγαποῦσε, ἂν, τὴ γαλήνη γυρέδοντας ταχαγμένα, θὰ μποροῦσε νὰ βεβαιωθεῖ πὺς θὰ τὴ ζοῦσε μὲ τὸ

στραφύκανε ἀγριέμενοι, μὲ ζεύοντας τὰ φρύδια τους καὶ φωνάζανε:

— Σοσσε!

Φάνηκε τότε τῆς Χρυσούλας πὺς τὰ γοδαῖα τῆς τρίζανε δυνατὰ καὶ γεμίζανε τὴ σάλα καὶ ἀντιλαλούσανε σὲς γωνιὲς καὶ στὴν ὀροφή. Τὸ φροῦ-φροῦ τοῦ φουστάνιου τῆς τῆς φάνηκε σὰν δλόκληρη ἀκρογιαλιά στρωμένη μὲ χοχλάδια.

— Ὁρέστη, πάμε... Εἴμαστε ἐνοχλητικοί... Πάμε...

Στὴν ἀκρὴ τῶν ποδιῶν τῆς ἀλφρα-ἀλφρα σύρθηκε πρὸς τὴν πόρτα. Κι ὅταν βγήκανε ὅζω στὸ θόρυβο καὶ στὸ βουητὸ τοῦ δρόμου, ἡ καρδιά τους πιάστηκε. Πόσο μόνι εἶχανε μέσῳ σὲ τόσο κόσμον! Κανένας δὲν τοὺς γινώριζε. Κι ἂν τώρα πέφτανε πεθαμένοι χάμω, κανένας δὲ θὰ σταματοῦσε γιὰ νὰ τοὺς λυπηθεῖ. Ὅλοι περνοῦσαν ἀπὸ μπροστὰ τους καὶ κανένας δὲν τοὺς κύταζε καὶ ἂν τύχαινε νὰ τοὺς σπρώξῃ κανεὶς, τότε βλέπανε εὐτὺς νὰ σταματᾷ, νὰ βγάξῃ ψυχρότατα κ’ εὐγενέστατα τὸ καπέλο του, νὰ τοὺς ζητᾷ συγγνώμην καὶ νὰ φεύγει βίσιτικος χωρὶς νὰ περιμένει ἀπάντησιν. Πὺς πάνε; Γιατί τρέχουν ἔτσι; Γιατί τρέχουν ἔτσι καὶ γιατί μᾶς σπρώχνουν;

— Εἶδες πὺς μᾶς σπρώχνουν καὶ μᾶς διώχνουν ἀπὸ παντοῦ; Εἶδες; Εἶδες;

— Ναι, ναι... Σὰ νᾶμαστε βότταλα... Σὰ νᾶμαστε σπασμένα πράματα...

XI

Κουρκαστήκανε. Καθίσανε σ’ ἕνα καφενεῖο. Κι θρέφτες παντοῦ καὶ φῶτα πὺς πληγώνουν τὰ μάτια καὶ γκαρσόνια μὲ φράκ, πὺς ὑπακλίνονται, χαμογελοῦν καὶ βρίζουν. Νέοι γλωμοὶ καὶ μαραμένοι, πὺς καθοῦνται ὥρες δλόκληρες καὶ ἀκουμποῦν τὰ χέρια τους στὴν ἀσημένια λαβὴ τοῦ μπαστουνοῦ τους καὶ κυτᾶζουν νυσταγμένοι καὶ κυτᾶζουν τις γυναῖκες πὺς περνοῦνε χωρὶς νὰ σαλεῖον, χωρὶς νὰ σέφτουνται τίποτα, χωρὶς καὶ νὰ ἐπιθυμοῦνε. Ἔτσι, σὰ βόδια στριμένα. Καὶ τὰ ξημερώματα φεύγουν ἔξαντλημένοι νὰ κοιμηθοῦνε καὶ τὴν ἄλλη μέρα καυχοῦνται σιτοὺς φίλους του—γλεντισμένα αὐτοὶ κορμιά—καὶ χασημουριόουν καὶ λίνε: —Ἐκγρύπνηται πάλι χτὶς ὡς τὸ πρᾶν.

Γυναῖκες μὲ βαμμένα χεῖλια καὶ μὲ ψεύτικες διαμαντόπετρες στὰ δάχτυλα καὶ μὲ μαξιλαράκια στὰ νιφρά, μπαινοβγαίνανε στὸ καφενεῖο, σέρνοντας νέους

φλακρούς ξοπίσω τους καὶ γέρους μὲ περούκες. Τὰ φουστάνια τους ἀγγίζανε τὰ χέρια καὶ τὰ γόνατα τοῦ Ὁρέστη καὶ αὐτὰ ἀνατριχιάζανε καὶ λιγοθυμοῦσαν.

Κ’ ἔρθε κ’ ἕνας στραβὸς βιολιστής καὶ τραγοῦδισε στὸ βιολί του ἕνα παλιὸ τραγούδι, πῆρε μερικὲς πεντάρες κ’ ἔφυγε.

Τὸ τραγούδι ἔλεγε τὴν αἰώνια ἱστορίαν. Τόσο αἰώνια καὶ τόσο γνωστὴ καὶ πολυσυνηθισμένη πὺς κανένας δὲν τὴν πρὸσεξε. Μόνον ἡ Χρυσούλα τὴν ἀκούσε, ἡ δύστυχη.

«Ἐκεῖνος μὲ ρόδα κόκκινα γέμισε τὴ ζώνη του καὶ τὰ χέρια. Ἐκείνη ζαλίστηκε ἀπὸ τὴ μυρωδιά κ’ ἔπεσε. Τὸ πρῶτ τὰ μάτια τῆς εἶσαν γεμάτα δάκρυα καὶ τὰ χεῖλιά της γεμάτα φιλή. Κ’ ἡ μάνα τῆς ἤρθε καὶ τὴ ζήτησε: Πὺς βρήκες τὰ ρόδα; Ἡ μίση σου, ὁ κόρπος, τὰ σεπτόνια εἶναι γεμάτα! Κ’ ἤρθανε τ’ ἀδέρφια τῆς ὕστερα καὶ ἀλύπητα τὴ δαίσανε. Κι ἀποσπεροῦ ἡ κόρη ψυχομάχησε. Κι ὁ νιὸς σὰν ἤρθε ἡ νύχτα γέμισε πάλι μὲ ρόδα καινούργια τὴ ζώνη καὶ τὰ χέρια του καὶ πῆγε σ’ ἄλλο σπιτί... Χαχχαχ! Ὅσες φίλητα ἐγὼ γυναῖκες, θὰ τις πάρω;»

Αὐτὸ ἔλεγε τὸ τραγούδι. Ἡ Χρυσούλα τι-